

СТАНОВИЩЕ

от проф. д. изк. Свилен Стефанов за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ на Оля Стоянова, докторант към катедра „Пресжурналистика и книгоиздаване“ на Факултет по журналистика и масова комуникация на СУ „Св. Климент Охридски“ (професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Журналистика – Масова култура).

Дисертационният труд на Оля Стоянова е на тема „Пресата и консумативното общество: Трансформации на медийния дискурс (Медии и археология в периода 1989 – 2015 г.)“. Научен ръководител е доц. Георги Лозанов.

Дисертационният труд е с обем от 227 страници и е конструиран в увод, три глави и заключение. Приложението съдържа 104 страници, с включени интервюта с археолози, историци и журналисти, работили в областта на създаване на новини в сферите на археологията, науката и културата, както и извадка от 1046 медийни публикации, които са интерпретирани в изследването. Библиографската справка съдържа общо 115 заглавия на кирилица и латиница, както и 134 анализирани медийни публикации.

Уводът, напълно в добрия тон на научното изследване, изяснява основните параметри на дисертацията и нейната методология. Става ясно, че изборът на темата е продиктуван от желанието да се изследват медийните трансформации, които търпи разбирането (в медиите) за история и археология, през последните 26 години. Докторантът Оля Стоянова много точно фиксира проблема, като пише: „Днес всекидневната преса ни предлага не толкова наука, колкото лични разкази за тракийски съкровища и чудеса, за внезапно бликнали свещени извори, за откриване на мощи на светци и вампири, за изчезнали тракийски столици и за златни съкровища. Обявяват периодично някой български град за най-древното европейско

селище, откриват светилища, в които са закодирани звездни карти, сравняват тракийското светилище на връх Кози грамади над село Старосел с Мачу Пикчу, а друг път - скалният град Перперикон се бори за това прозвище“. Очевидно актуалността на темата на труда е свързана с осмислянето на процесите в археологията на страниците на всекидневната преса, но също така тази дисертация си поставя за цел да даде смислен отговор и на важния въпрос за състоянието на днешната ни преса. В обсега на проучване попадат текстовете във всекидневните печатни медии, описващи археологически открития, исторически обекти и проблеми и най-вече големите национални всекидневници – вестниците „Труд“, „Стандарт“, „Монитор“, „Новинар“, „24 часа“, „Дума“, „Демокрация“ и др.

Методологията на изследването е интердисциплинарна, тъй като в нея се пресичат разнородни полета като история, култура, медии и археология. Логично са използвани различни изследователски методи като ретроспективен анализ на историческите данни, съпоставителен анализ, дискриптивен анализ и контент-анализ (в полето на разглежданите журналистически текстове за наука и култура).

Първа глава на труда е посветена на всекидневната преса в условията на консуматорското общество. Това са проблемите за раждането на новата преса след 1989 г., с всичките ѝ нови „качества“ и „грехове“. В ред подглави докторантът интерпретира флукуацията на тиражите и читателското доверие, парадоксите на жълтата преса и границите между сериозното и сензационното. Разгледани са някои от основните грешки на т.н. независима преса, защото например откровеното заиграване с общественото доверие в полза на политически или икономически интереси, не може дълго да остане скрито и това неминуемо води до криза на читателското доверие.

Втората глава е насочена изцяло към заявените в увода цели и задачи на изследването и е наречена „Археологията като разказ във всекидневната преса след промените през 1989 г.“. Тук дисертацията изследва процесите, които превръщат

археологията в инструмент за забавление, с който пресата отчаяно се опитва да задържи читателското внимание. Считам за особено любопитни подглави като „Археологията и медийните репрезентации непосредствено преди промените от 1989 г.“, „Работническо дело“ и неутралното писане за археологически открития“, „Журналистически грешки на интерпретацията“, „Смяна на перспективата след промените през 1989 г.“, „Езикът на промяната - археологията в контекста на забавлението“, „Темите за култура и история под диктата на политическия дискурс“. В тях се съдържат реални приноси в изучаването на спецификата на медиите от най-новата българска история.

Глава трета е наречена „Археология и медии - теми, процеси и герои във всекидневната преса за периода 2001 – 2015 г.“ и представлява проучване на най-новия медийен език, свързан с популяризирането на археологическите факти. Тук е поставен въпросът не просто за представянето на откритията и интерпретациите на науката археология, а именно за тяхното митологизиране. Разказът тече отново разделен на подглави, озаглавени съответно: „Археологическите чудеса или медийният процес на конструиране на митове“, „Историята и господството на популисткия дискурс в медиите“, „Властта и употребата на миналото“, „Нахлуване на популистката реторика“, „Археологията в медиите - между усилието и кича“ и др. Струва ми се, че тук може да бъде открита най-интересната и приносна част на дисертационния труд, интерпретираща „миналото като капитал“, „историята като шоу“ и раждането на нови „медийни герои“ (независимо дали говорим за древни царе или романтични археолози). Докторантът пише, че ако трябва да се определи точна граница, след която процесите на таблоидизация на медиите стават по-видими, това е около 2001 г. Според него, оттук нататък, процесите стават необратими – за всички сериозни теми като политика, икономика, история, наука и култура започва да се „говори на езика на таблоида“, защото медиите откриват в тях изобилие от сюжети, които могат да бъдат експлоатирани през призмата на забавното.

Докторантът Оля Стоянова правилно обръща внимание и на медийните клишета, с които се пише за археологическите открития. Те винаги звучат като „уникален комплекс“, „българското Мачу Пикчу“, „свещен град“, „сакрално кътче“, „най-мистичното място“, „величествена крепост“, „най-древното укрепление“, „незабравима история“, „най-древният град в Европа“, „най-старото злато всвета“ и др. Съгласен съм с наблюдението, че така дистанцията между читател и автор силно се скъсява, както и с констатацията, че това води до спорни за съдбата на българската журналистика резултати.

В заключението си докторантът обобщава всичко казано в предходните глави. Подчертано е, че днес в медиите за археологически открития се пише с похватите на сензационната преса – рядко се прави разграничение между наука и лъженаука, цитират се спорни авторитети и често се прибягва до „магичното“. Поверията, пророчествата, религиозните вярвания и чудесата се приемат за норма, което ерозира авторитета на историята като наука. Но от друга страна е важно наблюдението, че споменаването на науката в тези публикации е алиби, което легитимира тези текстове и им осигурява онези минимална достоверност, която да изкуши читателя. Важна е и констатацията, че миналото представено по този начин (като рекламна туристическа атракция) е важна част от един политически проект за утвърждаване на колективната идентичност.

Оля Стоянова описва и друга зависимост - в журналистическите текстове, които излизат по темата на археологията, критическият дискурс изцяло липсва, защото се предполага, че той ще затрудни читателя и ще действа като спирачка. Оказва се, че критическото перо и научните факти се оказват излишни там, където за история и наука се пише под диктата на таблоидния дискурс. В този смисъл напълно приемам изводът на докторанта, че превърнатата в инструмент за забавление археология е похват, с който пресата отчаяно се стреми да задържи читателското внимание, но че и този опит за задържане на аудиторията е неуспешен. Подчертано е, че за история и археология днес изцяло липсват

критически текстове в масовите медии. Проблемът е, че миналото само по себе си не е масов продукт за консумация, то има нужда от интерпретация и реконструкция, нуждае се от критическо обговаряне, за да бъде достъпно за публиката. Но отказвайки се от журналистическия и критическия дискурс, днес става много по-лесно миналото да бъде вкарано в медиен контекст, в който да заработи машината за създаване на митове.

Искам да подчертая, че Оля Стоянова е изследовател, който напълно концептуално се е насочил към интерпретация на необработени до момента медийни полета. И нейните цели и задачи са постигнати научно коректно и професионално. Очевидно е, че направените проучвания и изводите от тях биха могли да послужат на широк кръг от специалисти в областта на журналистиката, културологията, социологията на културата, археологията и изкуствознанието. Ето защо, в заключение, убедено предлагам на уважаемото научно жури да присъди образователната и научна степен “доктор” на кандидата Оля Стоянова.

проф. д. изк. Свилен Стефанов

24. 03. 2017 г.

София